

„B“ Függelék: A szemléltető szintleíró skálák

Ez a függelék ismerteti azt a svájci kutatási programot, amely során a Közös Európai Referenciakeret szemléltető szintleírásait kialakították. Megadjuk a szintezett kategóriákat is, és arra is utalunk, hogy a fő dokumentumban hol található meg. A projektben a szintleírásokat az „A” Függelék végén felvázolt 12c. módszerrel (Rasch - modell) szinteztük, és a Közös Európai Referenciakeret szintjeinek létrehozásához használtuk fel.

267

A svájci kutatási program

Eredete és kontextusa

A 3., 4. és 5. fejezetben bemutatott szintleíró skálák a Svájci Nemzeti Tudományos Kutatási Tanács 1993 és 1996 között kivitelezett kutatási programjának eredményei alapján készültek. Ez a kutatási program az 1991-ben tartott Rüsclikoni Szimpozion indíttatására kezdődött. Célja átlátható készségi szint leírások kialakítása volt a Közös Európai Referenciakeret leírórendszerének különböző aspektusaihoz, ami hozzájárulhat az Európai Nyelvtanulási Napló kialakításához is.

Egy 1994-ben végzett felmérés az interakció és produkció területére összpontosított, valamint az angolra mint idegen nyelvre (English as a Foreign Language, EFL) és a tanári értékelésre korlátozódott. Egy 1995-ben elvégzett felmérés részben az 1994-es tanulmány ismétlése volt, de a recepcióval kiegészítve, és nemcsak az angol hanem a francia és a német nyelvi készségi szintet is vizsgálták. A tanári értékelést kiegészítették önértékeléssel és bizonyos mértékű vizsgainformációval (Cambridge, Goethe, DELF/DALF).

Összesen csaknem 300 tanár és közel 500 osztály körülbelül 2800 tanulója vett részt a két felmérésben. Az általános iskola felső tagozata, a középiskola, a szakképzés és a felnőttoktatás a következő arányban képviseltette magát:

	Általános iskola felső tagozat	Középiskola	Szakképzés	Felnőttoktatás
1994	35%	19%	15%	31%
1995	24%	31%	17%	28%

„B“ Függelék: A szemléltető szintleíró skálák

Svájc német, francia, olasz és rétoromán nyelvet beszélő régióiból jövő tanárok vettek részt, bár az olasz és a rétoromán nyelvet beszélő területekről nagyon korlátozott volt a résztvevők száma. Mindegyik évben körülbelül a tanárok negyede tanította az anyanyelvét. A tanárok a célnyelven töltötték ki a kérdőíveket. Tehát az 1994-ben használt szintleírások csak angol nyelven, míg 1995-ben angol, francia és német nyelven szerepeltek.

Módszerek

A kutatási program során alkalmazott módszerek röviden a következőképpen írhatóak le:

268

Intuitív szakasz:

1. A nyilvánosan hozzáférhető vagy az Európa Tanácson keresztül beszerezhető nyelvi készség szint skálák részletes elemzése. Ezeket jelen összefoglaló végén felsoroljuk.
2. A fenti skáláknak a 4. és 5. fejezetben ismertetett leíró kategóriákra való felbontása az osztályozott és átdolgozott szintleírások kiinduló készletének létrehozásához.

Kvalitatív szakasz:

3. A tanárok videofelvételeken bemutatott nyelvi készség szint-teljesítményeket vitattak meg és hasonlítottak össze, amit hangfelvételen rögzítettünk, és kategóriaelemzésnek vetettünk alá annak kiderítésére, hogy a gyakorlati szakemberek által használt metanyelv megfelelően tükröződik-e a szintleírásokban.
4. 32 alkalommal tartottunk műhelymunkát tanárok részvételével, amely során a) a szintleírásokat a megfelelő kategóriákba rendezték; b) kvalitatív módszerrel véleményt alkottak a leírás világosságáról, helyességéről és relevanciájáról; c) a szintleírásokat készség szint-sávokba osztották.

Kvantitatív szakasz:

5. A tanárok részvételével végzett műhelymunka eredményeként a legvilágosabbnak, legáltalóbbnak és legmegfelelőbbnek ítélt szintleírásokból álló kérdőívek egymást átfedő sorozatát a tanév végén reprezentatív tanulók tanári értékelésére használták. Az első évben egy hét kérdőívből álló, egyenként 50 szintleírást tartalmazó sorozatot

„B“ Függelék: A szemléltető szintleíró skálák

használtak a készségszint skála lefedéséhez a 80 óra angoltanulással rendelkező tanulóktól egészen a haladóig.

6. A második évben egy másik, öt kérdőívből álló sorozatot használtak. A két felmérést az a tény kötötte össze, hogy a második évben újra felhasználták a szóbeli interakció szintleírásait. A tanulókat minden szintleírás esetében egy 0 - 4-ig terjedő skálán pontozták, amely leírta, hogy milyen körülmények között volt a szintleírásnak megfelelő teljesítmény elvárható. A Rasch pontozóskála - modell segítségével elemezték azt, hogyan értelmezték a tanárok a szintleírásokat. Ennek az elemzésnek két célja volt:
 - a) minden szintleírás „nehézségi mutatójának” matematikai szintézése;
 - b) a szintleírások értelmezésében található, statisztikai szempontból szignifikáns eltérések azonosítása a különböző oktatási szektorok, nyelvi régiók és célnyelvek esetében, hogy azonosítsuk azokat a különböző kontextusokban is magas stabilitással rendelkező szintleírásokat, amelyek a Közös Referenciaszinteket összefoglaló holisztikus skálák létrehozásában használhatóak.
7. Minden részt vevő tanár videofelvételek alapján értékelte a felmérésben szereplő néhány tanuló teljesítményét. Ennek az értékelésnek a célja a részt vevő tanárok szigorúságában mutatkozó eltérések számszerűsítése volt, annak érdekében, hogy ezt a szigorúságbeli eltérést figyelembe lehessen venni a svájci oktatási szektorok teljesítményskálájának meghatározásánál.

Értelmezési szakasz:

8. A szintleíró skála határpontjainak meghatározása a 3. fejezetben ismertetett Közös Referenciaszintek létrehozása érdekében. Ezen szintek összegzése megtalálható a holisztikus táblázatban (1. táblázat), a nyelvi tevékenységeket leíró önértékelési rácsban, (2. táblázat), valamint a kommunikatív nyelvi kompetencia különböző aspektusait leíró teljesítményalapú értékelő rácsban (3. táblázat).
9. Azon kategóriák szemléltető skáláinak leírása a 4. és 5. fejezetben, amelyek szintezhetőnek bizonyultak.
10. A szintleírások alkalmazása az önértékeléshez az Európai Nyelvtanulási Napló svájci kísérleti változatának létrehozásához. Ez magában foglalja:
 - a) a beszédértés, a beszéd, a szóbeli interakció, a szóbeli produkció és az írás önértékelési rácsait (2. táblázat), valamint b) önértékelési listát a Közös Referenciaszintek mindegyikéhez.

„B“ Függelék: A szemléltető szintleíró skálák

11. Végző konferencia, amelynek során bemutatták a kutatási eredményeket, megvitatták a Nyelvtanulási Napló használatának tapasztalatait, és megismertették a tanárokkal a Közös Referenciaszinteket.

Eredmények

A szintleírások különböző készségek és különböző (nyelvi, pragmatikai, szociokulturális) kompetenciák esetében történő szintezését tovább bonyolítja az a kérdés, hogy ezen eltérő jellemzők értékelését egyetlen közös mérési dimenzióban fogják-e összegezni. Ez nem csupán a Rasch - modell által okozott vagy azzal társított probléma, hanem a statisztikai elemzés minden fajtájára vonatkozik. A Rasch modell azonban kevésbé elnéző a felmerülő problémákkal szemben. Ebből a szempontból eltérően viselkedhetnek a tesztadatok, a tanári értékelési adatok és az önértékelési adatok. A kutatási program során a tanári értékelés esetében egyes kategóriák kevésbé bizonyultak sikeresnek, és azokat az eredmények helyességének biztosítása érdekében ki kellett hagyni az elemzésből. Az eredeti szintleírás készletből kihagyott kategóriák közé tartoznak:

a) Szociokulturális kompetencia

Azok a szintleírások, amelyek explicit módon írják le a szociokulturális és szociolingvisztikai kompetenciát. Nem világos, hogy ezt a problémát az okozta-e, hogy ez a) a nyelvi készségszinttől eltérő felépítés, b) a nem elég pontosan körülhatárolt szintleírásokat a műhelymunka során problematikusnak találták, vagy c) a tanulóikat nem megfelelően ismerő tanárok következetlen válaszokat adtak. Ez a probléma vonatkozott a próza és a szépirodalom olvasására és értékelésére vonatkozó szintleírásokra is.

b) Munkára vonatkozó szintleírások

Azok a szintleírások, amelyekkel kapcsolatban a tanároknak találgatásba kellett bocsátkozniuk olyan (általában munkára vonatkozó) tevékenységeket illetően, amelyek nem figyelhetők meg közvetlenül az órán, például: telefonálás, hivatalos értekezleteken való részvétel, formális prezentáció, beszámolók és esszék írása, hivatalos levelezés. Ez annak ellenére így volt, hogy jó arányban képviselték a felnőtt és szakoktatási szektorokat.

c) Negatív fogalom

Azok a szintleírások, amelyek az egyszerűsítési kényszerhez kapcsolódnak, vagyis az ismétlés és magyarázat szükségességéhez. Ezek tulajdonképpen negatív fogalmak. Az ilyen szempontokat jobb a pozitív irányultságú állítások részeként megadott kikötéseként kezelni, például:

„B“ Függelék: A szemléltető szintleíró skálák

Általában meg tudja érteni az ismerős témákkal kapcsolatos, közvetlenül hozzá intézett világos, köznyelvi beszédet, amennyiben időnként ismétlést vagy átfogalmazást kérhet.

Az érintett tanárok számára az olvasás a szóbeli interakciótól és a produktiótól elkülönülő mérési dimenziót jelentett. Az adatgyűjtés azonban lehetővé tette az olvasás különálló szintezését, majd az olvasási skála utólagos hozzáillesztését a fő skálához. Az írás nem tartozott a kutatás fő tényezői közé, és a 4. fejezetben bemutatott, az írásbeli produkcióra vonatkozó szintleírásokat főként a szóbeli produkció szintleírásaiból alakították ki. Azonban a Közös Referenciaszintekben megadott olvasásra és írásra vonatkozó szintleírások skálaértékeinek viszonylag magas stabilitása szerint, amiről mind a DIALANG mind az ALTE beszámolt (lásd a „C” és „D” jelű függeléket), úgy tűnik, hogy az olvasás és az írás ilyen megközelítése meglehetősen hatékonynak bizonyult.

A fent ismertett kategóriákkal kapcsolatban felmerült problémák mind a szintezés egy-, illetve többdimenziós jellegéhez kapcsolódnak. A többdimenziósság más módon is, a tanulók azon populációjában is megmutatkozik, amelynek készség szintjét leírják. Számos olyan eset volt, amikor a szintleírás nehézségi szintje az adott oktatási szektortól függött. Például a felnőtt kezdő tanulók, tanáraik szerint, jóval könnyebbnek találják a „valós élettel” kapcsolatos feladatokat, mint a 14 évesek. Ez intuitív értelemben elfogadhatónak tűnik. Az ilyen variációt „különbözeti item funkciónak (Differential Item Function DIF)” hívjuk. Amennyire lehetséges volt, elkerültük az olyan szintleírásokat, amelyek ezt a jelenséget tükrözték, amikor a 3. fejezet 1. és 2. táblázatában ismertetett Közös Referenciaszintek összegzését állítottuk össze. A célnyelv esetében nagyon kevés jelentős hatás volt kimutatható, az anyanyelv esetében pedig egyáltalán semmi, azon a jelzéken kívül, hogy az anyanyelvű tanárok esetleg szigorúbban értelmezik a „megérti” szót haladóbb szinteken, különösen az irodalom esetében.

Felhasználás

A 4. és 5. fejezet szemléltető szintleírásai vagy a) azon a szinten kerültek elhelyezésre, amelyre a tényleges szintleírást a kísérlet során empirikusan bemérték, vagy b) az adott szintre bemért leírások elemeinek átkombinálásával (néhány kategória, mint például a *Közérdekű bejelentések* esetében, amelyek nem szerepeltek az eredeti felmérésben), vagy c) a kvalitatív módszert alkalmazó szakasz (műhelymunka) eredményei alapján lettek kiválasztva, vagy d) az értelmezési szakasz folyamán íródtak az empirikusan bemért alskálán mutatóhoz hűzhető pótlására. Ez az utolsó megjegyzés szinte

„B“ Függelék: A szemléltető szintleíró skálák

kizárólag a Mesterszintre vonatkozik, amelyhez a kutatás nagyon kevés szintleírást tartalmazott.

Folytatás

A Bázeli Egyetemen 1999 - 2000-ben kivitelezett kutatási program során a Közös Referenciaszintek leírásait az egyetemi felvételnél használt önértékelési eszközzé alakították. A szintleírásokat kiegészítették a szociolingvisztikai kompetenciára és az egyetemi jegyzetelésre vonatkozó szintleírásokkal. Az új szintleírásokat az eredeti kutatási programban használt módszerrel a Közös Referenciaszintekhez viszonyítva szintezték, és a Közös Referenciaszintek jelen kiadása ezeket is tartalmazza. A Közös Referenciaszintek leírásainak eredeti skálaértéke és az ezen tanulmányban szereplő érték közötti korreláció 0,899 volt.

Bibliográfia:

- North, B. (1996/2000): *The development of a common framework scale of language proficiency*. PhD - disszertáció, Thames Valley University. Újranyomás 2000, New York, Peter Lang.
- North, B. (megjelenés alatt): Developing descriptor scales of language proficiency for the CEF Common Reference Levels. In J. C. Alderson (szerk.) *Case studies of the use of the Common European Framework*. Európa Tanács.
- North, B. (megjelenés alatt): A CEF-based self-assessment tool for university entrance. In J. C. Alderson (szerk.) *Case studies of the use of the Common European Framework*. Európa Tanács.
- North, B. and Schneider, G. (1998): Scaling descriptors for language proficiency scales. *Language Testing* 15/2: 217-262.
- Schneider and North (1999): „In anderen Sprachen kann ich....“ *Skalen zur Beschreibung, Beurteilung und Selbsteinschätzung der fremdsprachlichen Kommunikationsfähigkeit*. Berne, Project Report, National Research Programme 33, Svájci Nemzeti Tudományos Kutatási Tanács.

A Referenciakeretben használt szintleírások

A 3. fejezetben a Közös Referenciaszintek összefoglalásaként megadott táblázatokon kívül a 4. és 5. fejezet szöveges részében a következő szemléltető szintleírások szerepelnek:

„B“ Függelék: A szemléltető szintleíró skálák

B1 Dokumentum: Szemléltető skálák a 4. fejezetben: Kommunikatív tevékenységek

R E C E P C I Ó	Szóbeli	<ul style="list-style-type: none"> • Általános beszédértés <ul style="list-style-type: none"> • Anyanyelvű beszélők közötti interakció megértése • Beszédértés előben a közönség tagjaként • Bejelentések és instrukciók hallás utáni megértése • Rádió- és hangfelvételek hallás utáni megértése
	Audio/Vizuális	<ul style="list-style-type: none"> • Televízió- és filmnézés
	Írott	<ul style="list-style-type: none"> • Általános szövegértés <ul style="list-style-type: none"> • Levelezés olvasása • Olvasás tájékozódás céljából • Olvasás információszerzés és érvek keresése céljából • Instrukciók olvasása
I N T E R A K C I Ó	Szóbeli	<ul style="list-style-type: none"> • Általános szóbeli interakció <ul style="list-style-type: none"> • Megértés interakció során • Anyanyelvű beszédpartner megértése • Társalgás • Informális eszmecsere • Formális eszmecsere (értekezletek) • Célirányos együttműködés • Áruk és szolgáltatások megszerzése • Információcsere • Interjúban való részvétel
	Írásbeli	<ul style="list-style-type: none"> • Általános írásbeli interakció <ul style="list-style-type: none"> • Levelezés • Feljegyzések, üzenetek és nyomtatványok
P R O D U K C I Ó	Szóbeli	<ul style="list-style-type: none"> • Általános beszédprodukció <ul style="list-style-type: none"> • Folyamatos monológ: élménybeszámoló • Folyamatos monológ: témakifejtés (pl. vitában) • Közérdekű bejelentések • Hallgatóság előtti beszéd
	Írásbeli	<ul style="list-style-type: none"> • Általános írásbeli produkció <ul style="list-style-type: none"> • Kreatív írás • Beszámolók és esszék írása

„B“ Függelék: A szemléltető szintleíró skálák

B2 Dokumentum: Szemléltető skálák a 4. fejezetben: Kommunikációs stratégiák

RECEPCIÓ	<ul style="list-style-type: none"> • Jelek azonosítása és kikövetkeztetés
INTERAKCIÓ	<ul style="list-style-type: none"> • A szó átvétele • Együttműködés • Magyarázatkérsés
PRODUKCIÓ	<ul style="list-style-type: none"> • Tervezés • Kompenzáció • Önellenzés és önkorrakció

274

B3 Dokumentum: Szemléltető skálák a 4. fejezetben: Szövegfeldolgozás

SZÖVEG	<ul style="list-style-type: none"> • Jegyzetelés szemináriumon és előadáson • Szövegfeldolgozás
---------------	---

B4 Dokumentum: Szemléltető skálák az 5. fejezetben: Kommunikatív nyelvi kompetencia

NYELVI	<p>Terjedelem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • A nyelvi eszközök általános terjedelme • A szókinccs terjedelme <p>Alkalmazás:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grammatikai helyesség • A szókinccs alkalmazása • Fonológiai tudás • Helyesírású tudásszint
SZOCIOLINGVISZTIKAI	<ul style="list-style-type: none"> • Szociolingvisztikai
PRAGMATIKAI	<ul style="list-style-type: none"> • Rugalmasság • A szó átvétele (ismételve) • Témakifejtés • Koherencia • Tartalmi pontosság • Szóbeli folyékonyaság

„B“ Függelék: A szemléltető szintleíró skálák

B5 Dokumentum: A szintleírások bemérésének következetessége

Az adott tartalom megjelenési helye a skálán magas fokú következetességet mutat. Példának vehetjük a témákat. A témára vonatkozóan nem szerepeltek szintleírások, de a különböző kategóriákba tartozó szintleírások utaltak a témákra. A három legmeghatározóbb kategória a *Leírás és elbeszélés*, az *Információcsere* és a *Terjedelem* voltak.

Az alábbi táblázatok összehasonlítják a témák kezelési módját az említett három területen. Bár a három táblázat tartalma eltérő, az összehasonlítás meglehetősen magas fokú következetességet mutat, ami a bemért szintleírások egész készletéből kitűnik. Ez a fajta elemzés képezte az alapot az eredeti felmérésben nem szereplő kategóriák szintleírásainak kialakításához (pl. *Közérdekű bejelentések*), különböző szintleíró elemek újracsoportosításával.

„B“ Függelék: A szemléltető szintleíró skálák

LEÍRÁS ÉS ELBESZÉLÉS:						
A1	A2		B1	B2	C1	C2
- lakó-hely	- emberek, megjele-nés, - háttér, állás - helyek és életkörülmények	- tárgyak, kisállatok, tulajdon-tárgyak - események és tevékeny-ségek - kedvelt/nem kedvelt dolgok - tervek/megszerve-zések - szokások/begyakorolt tevékeny-ségek - személyes tapasztalatok	- könyv/film cselekmé-nye - élmények - reagálás a fentiekre - álmok, remények, ambíciók - történet elmondása	- nem kiszámít-ható események alapvető részletei, pl.: baleset	- össze-tett témák vilá-gos, rész-letes leírá-sa	
INFORMÁCIÓCSERE:						
A1	A2		B1	B2	C1	C2
- saját ma-guk és má-sok - ott-hon - idő	- egyszerű, begyakorolt, közvetlen - korlátozott, munka és szabadidő	- egyszerű útbaigazít-ások és instrukciók - kedvtelé-sek, szokások, begyakorolt cselekvések - múltbeli tevékenysé-gek	- szakmához tartozó nagy mennyi-ségű tényszerű információ - részletes útbaigazít-ások			
TERJEDELEM: KONTEXTUSOK:						
A1	A2		B1	B2	C1	C2
	- alapvető gyakori szükség-letek - egyszerű/kiszámít-ható túlélés - egyszerű konkrét szükség-letek: személyi adatok, napirend, információ-kérés	- begyakorolt, mindennapi tranzakciók - ismerős helyzetek és témák - kiszámít-ható tartalmú mindennapi helyzetek	- a minden-napokkal kapcsolatos legtöbb téma: család, hobbi, érdeklődési kör, munka, utazás, aktuális események			

„B“ Függelék: A szemléltető szintleíró skálák

B6 Dokumentum: Forrásként használt nyelvi készségskálák

Az általános szóbeli készségszint holisztikus skálái

- Hofmann: Levels of Competence in Oral Communication 1974
- University of London School Examination Board: Certificate of Attainment - Graded Tests 1987
- Ontario ESL Oral Interaction Assessment Bands 1990
- Finnish Nine Level Scale of Language Proficiency 1993
- European Certificate of Attainment in Modern Languages 1993

Különböző kommunikatív tevékenységek skálái

- Trim: Possible Scale for a Unit/Credit Scheme: Social Skills 1978
- North: European Language Portfolio Mock-up: Interaction Scales 1991
- Eurocentres/ELTDU Scale of Business English 1991
- Association of Language Testers in Europe, Bulletin 3, 1994

277

Skálák a négy készségre

- Foreign Service Institute Absolute Proficiency Ratings 1975
- Wilkins: Proposals for Level Definitions for a Unit/Credit Scheme: Speaking 1978
- Australian Second Language Proficiency Ratings 1982
- American Council on the Teaching of Foreign Languages Proficiency Guidelines 1986
- Elviri et al: Oral Expression 1986 (in Van Ek 1986)
- Interagency Language Roundtable Language Skill Level Descriptors 1991
- English Speaking Union (ESU) Framework Project: 1989
- Australian Migrant Education Program Scale (csak beszédértés)

Pontozó skálák a szóbeli értékeléshez

- Dade County ESL Functional Levels 1978
- Hebrew Oral Proficiency Rating Grid 1981
- Carroll B. J. and Hall P. J. Interview Scale 1985
- Carroll B. J. Oral Interaction Assessment Scale 1980
- International English Testing System (IELTS): Band Descriptors for the Speaking & Writing 1990
- Goteborgs Universitet: Oral Assessment Criteria
- Fulcher: The Fluency Rating Scale 1993

A tantervek tartalmára és a nyelvelsajátítás pedagógia szakaszainak értékelési kritériumaira vonatkozó keretek

- University of Cambridge/Royal Society of Arts Certificates in Communicative Skills in English 1990

„B“ Függelék: A szemléltető szintleíró skálák

- Royal Society of Arts Modern Languages Examinations: French 1989
- English National Curriculum: Modern Languages 1991
- Netherlands New Examinations Programme 1992
- Eurocentres Scale of Language Proficiency 1993
- British Languages Lead Body: National Language Standards 1993